

תנא דבי ר' ישמעאל אם פגע בך מנזיל זה

משכתו לבית המדרש

אם אבן הוא נימנח אם ברזל הוא מתפוצץ

גיליון מס' 225 ט"ו אדר ב' תשפ"ב

פרשת צו

תוכן ענייני הגיליון

אגורה באהלך עולמים הרב יוסף חיים
זונפלד זצ"ל, תשובות בעניינים שונים 5

מאמר העורך אין 'צו' אלא לשון זרוז מיד
ולדורות, חלקי הזריזות ב' הם 1
לשמוע בקולו ביאורים בפרשת השבוע
מרבתינו מפרשי המקרא 2

מאמר העורך

מצינו בפרשתנו (וד, א ב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צו אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זאת תורת הָעֵלָה הוּא הָעֵלָה עַל מִקְדָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר וְאִשׁ הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד בּוֹ: וּבְרִשׁוֹי 'צו אֶת אֶהֱרֹן' אין 'צו' אלא לשון זרוז מיד ולדורות.

הנה כתב ה'מסילת ישרים (ז) חלקי הזריזות שנים, אחד קודם המעשה ואחד אחרי כן. קודם התחלת המעשה הוא שלא יחמיץ האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה או בהזדמנה לפניו או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחוז בה ולעשות אותה ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים. כי אין סכנה כסכנתו, אשר הנה כל רגע שמתחדש, יוכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב וכו'.

ובהמשך דבריו שם: אך הזריזות אחר התחלת המעשה הוא, שכיון שאחז במצוה, ימהר להשלים אותה ולא להקל מעליו כמי שמתאוה להשליך מעליו משאו, אלא מיראתו פן לא יזכה לגמור אותה.

והעולה מתורף דבריו כי ב' חלקים ישנם בזריזות. א. להתחיל מיד במצוה. ב. לגמור במהרה בכדי שבוודאי יגיע הדבר לתיקונו הראוי.

אמנם, כאשר המדובר הוא על דבר שאינו נגמר, כציווי תמידי, אזי החלק השני הוא שייעשה הדבר בשים לב ודעת שכל העת יתוקן הדבר כל צורכו. וזו הזריזות הראויה לָתֵת לוֹ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

והם הם דברי רש"י: אין 'צו' אלא לשון זרוז: מיד. ולדורות.
ניטיב דרכינו ביותר באם נשנן זאת לעצמנו. 'צו' - לשון זריזות. מיד. ולדורות.

העורך

וְכָל מְנַחַת פֶּהֶן פְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תִאָּכַל: (ו טו)

מבאר ה'הדר זקנים' הטעם מְנַחַת פֶּהֶן פְּלִיל תְּהִיָּה, דאם היה אוכל המותר מה דורון יש להקב"ה במועט שקומץ בג' אצבעותיו. בשלמא ישראל מביא מנחתו ומקטיר הקומץ ואחר השאר אוכלין הכהנים שהם משרתי גבוה ונמצאת כולה דורון. אבל כהן שהוא עצמו אוכל מה דורון הביא, לכך כולה פְּלִיל. ולא דמי לחטאת ואשם של כהנים דהתם החלב והאמורים נקטרים והעור לאנשי משמר.

והרש"ר הירש כתב: אכן כל אדם מישראל ישעבד את כל נכסיו לה'; ישית לרגליו את כל רכושו החומרי; והמקדש 'קמוץ' משם כמצות ה' כדי לפרנס את הקודש עלי אדמות; ובעצם שיעבוד הרכוש למקדש הופך האיש לאיש יהודי; שהרי הוא מעמיד גם את קיומו החומרי תחת השגחת ה'; ואין לו שמחה בחייו, אם לא עשה בהם נחת רוח לה'. אך הכהן כל קיומו, על כל הבחינה החומרית של חייו ורווחתו, הכל משועבד לעבודת ה'. חייו, גם מחוץ למקדש, יהיו מופת לכל העם; ודבר זה מתברר גם במצוות המיוחדות שנאמרו לכהנים (להלן כא); עליו ל'כונן' מכון להשראת שכינה בישראל – ועל שם כך הוא נקרא 'כהן' (ע"י פ"י בראשית יד, יז יח). לפיכך אל יהא בו דבר, שאינו ראוי לכהונה וקדושתה. הנה הוא מביא את מנחתו למקדש – ומבטא בה את 'מזונו', 'רווחתו' ו'שביעות רצונו'. לא רק אזכרה ממנה תבוא אל המזבח, אלא כולה תעלה באש שלהבתייה.

דִּבֶּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּרַת הַחֲטָאת
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחֲטָאת לִפְנֵי ה'
קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא:

כתב הרש"ר הירש: מקור העולה הוא בחוסר מעש להגשמת מטרות מוסריות; ואילו מקור החטאת הוא בחוסר דבקות בערכי הטוב המוסרי. והסיבה לשני אלה היא התגברות ההשפעה של כוחות החומר והחושיים. רק הקרבה עצמית – מצד החומר והחושיים – תביא כאן לידי תיקון; היא תביא לידי דביקות בערכי הטוב – כדרך שהיא מביאה לידי עלייה והתקדמות:

'קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא' יסוד החטאת – כיסוד העולה – הוא קידוש המעשים; ושורשו של זה הוא הקידוש המוסרי של בחינות החומר והחושיים.

אֲשֶׁר צָוָה ה' לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מְשַׁחוּ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדוֹרָתָם: טו לז

מבאר רבינו בחיי הטעם שצוה ה' שיהיו קרבנות המלוואים חטאת ועולה ושלמים, לפי פשוטו הוא כי הקריב חטאת לכפר על המזבח, כענין שכתוב: (ויקרא ח, טו) וַיִּקְדֵּשׁוּ לְכַפֵּר עָלָיו, והעולה לרצות על הכהנים, והשלמים להודות לה' כי טוב עשה עמם בצוותו אותם לעשות לו משכן ובית תפארת. וכן בבית המקדש לעתיד יקריבו קרבן מלוואים עם חנוכת המזבח, וכשם שהקריבו הנשיאים במשכן חנכת המזבח והקריבו בשבת, כך לעתיד יקריב הנשיא חנוכתו בשבת כמו שמפורש ביחזקאל (מו, ד), המקום יזכנו לראות בבנינו ולהקריב שם קרבנות על גבי המזבח שיהיו לרצון, ויקיים לנו ברחמים הבטחת ישעיה ע"ה שאמר: (ס, ז) כָּל צֶאֱן קִדָּר יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי נְבִיאוֹת יִשְׂרָאֵל וְיָעֲלוּ עַל רִצּוֹן מִזְבְּחֵי וּבֵית תִּפְאֶרְתִּי אֶפְאָר'.

זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים
ולזבח השלמים: טו לז

לכאורה צריך ביאור מדוע הקדם הכתוב מנחה לשאר הקרבנות, הלא אפילו קרבן העוף קודם למנחה לפי שהם מין דמים.

מבאר ה'טעמא דקרא' שרצה הכתוב להסמיך את המנחה לעולה, לפי שהעולה היא החשובה שבזבחים, ואיתא במנחות (קד, ב) מי דרכו להביא מנחה, עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני, לכן הסמיכו לעולה כאילו הקריב עולה.

וְאֵת כָּל הַעֲדָה הַקְהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: טז א

תמה ה'העמק דבר': יש להתבונן תכלית קהלה זו, בשלמא ביום השמיני נראה כבוד ה' וברוב עם הדרת מלך, משום הכי היה ראוי להקהיל את ישראל, אבל בשבעת ימים אלו מה זו קהלה, ולא דמי לעת חנוך הלויים שהיה ג"כ המצוה והקהלת את כל עדת בני ישראל, דשם היה בשביל סמיכה דכתיב וסמכו בני ישראל את ידיהם על גו', מש"ה אף על גב שלא סמכו אלא הנבחרים מהם, מכל מקום כיון שהיו כקרבן ראוי היה שיעמדו כל ישראל על קרבנם, אבל כאן מה זה ענין לקהלה, ובת"כ תניא שהוא משום שינהגו הכל קדושה בכהונה.

וביאר, ונראה עוד שהוא כמו שיבואר בסמוך שהיו כמה שינויים במעשה ממה שנשמע מלשון הפרשה שאמר להם משה כבר, ובא הכל בקבלה שכך יעשה, משי"ה נצטוו להקהל, ולמדו כאן כל ישראל כח קבלה בתורה שבע"פ, שראו כי משה רבינו עצמו עושה באופן אחר מהדבור שבכתב, וידעו כל העדה דרך התורה. ובזה מתיישב לשון המקרא יָאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵלִי, ולא כתיב 'כל העם', היינו דמשמעות הָעֵדָה היינו חשובים שבעם, שיש בהם דעת להבין, (כמש"כ בס' במדבר ג' ז' יד א' וכו').

וּפְתַח אֶהָל מוֹעֵד תִּשְׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתָּהּ הִיא וְלֹא תִמְוֹתוּ כִּי בֵן צְנוּתִי: (וה)

לכאורה צריך ביאור היאך צוו וּפְתַח אֶהָל מוֹעֵד תִּשְׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים, אמנם המן היה נבלע באיברים, מ"מ הבשר והלחם של מנחות שלא היה מהמן, שהלא היה צריך להיות סולת, לא היה נבלע באיברים וכיצד יתכן שז' ימים לא יצאו לנקביהם. מבאר ר' חיים פלטיאל שאם היינו מפרשים שהמן היה משתנה בעצמותו לכל דבר, ואפי' למנחות היה כשר, וכן לנסכים היה מתהפך ליינ, הוה ניחא, מיהא שמא האי דאמר וּפְתַח אֶהָל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ לְקַבִּיעוֹת לְצוּרֵךְ יְצִיאָתָהּ חוּץ לְקַבִּיעוֹת מִיְהוּ לְעֵרָאֵי הֵיוּ יְכוּלִין לְצִאתָהּ.

הרב יוסף חיים ב"ר אברהם שלמה זוננפלד

נפטר י"ט אדר ב' תרצ"ב

ראב"ד ירושלים, בעל 'שלמת חיים'

תשובות בעניינים שונים

אחריות פרנס יתר על כל אחד שחייב למחות

מ"ש במסילת ישרים (פרק כב ד"ה כללו של דבר) בשם מדרש, עד שלא נתמנה אדם אין הוא נתפס בשביל הציבור, וכיון שנתמנה נתפס עליהם. צ"ב מה נפשך, אם יש בידו למחות הרי גם בלא נתמנה נתפס עליהם, ואם אין בידו למחות מה מועיל המינוי. ואולי אורחא דמילתא כך הוא, וכמו שנאמר 'ואשימם בראשיכם'.

תשובה: הפשוט, כיון דנתמנה צריך ליתן דעתו על עסקי הציבור, ודומה למי שנתנו לו פקדון שצריך ליתן דעתו לשמרו.

(יט)

בגזירה שלא להדפיס ספרים ללא הסכמה

בהא דכתב בהקדמת הספר "אהלי שם", דהובא בכל בו ובספר פחד יצחק (חלק י' עמ' קנ"ח) תקנת הגאונים בשנת שי"ד בעיר פירארא, שאסרו להדפיס ספר חדש מבלי הסכמת ג' רבנים גדולי תורה מג' עיירות. וצריך טעם על הרבה ספרים חדשים שאין מדקדקין בזה, בפרט שיהא מג' עיירות.

תשובה: הספרים שהזכיר לא ראיתי, ואם רצונו יזהיר למחברים.

(לא)

האם מותר לקרוא בספר בן סירא במקום הטינופת

במש"כ בתפארת ישראל (סנהדרין פ"י מ"א אות ח') שספר בן סירא פשוט דשרי לקרות בבית הכסא - וצ"ע דכמדומה נמצא בו שמות שאינם נמחקים, והרי מי ששם כתוב על בשרו אסור לו לעמוד במקום הטינופת (יומא פה, א) אם לא דיש חילוק אם נכתב בקדושה.

תשובה: אני איני בקי בבן סירא, שלא התירו לקרות בו (סנהדרין ק, ב).

(קמג)

הנה בסנהדרין (ק. ב) מביאה הגמרא מספר בן סירא: 'אשה טובה כו' בחיק ירא אלוקים תנתן'. ופירש"י (בד"ה דרשינו) כך הלשון בספר בן סירא, הרי יש כאן שם אלוקים בה"א. ומזה יש לעורר בתפארת ישראל שכתב (פ"י מ"א אות ח') דמותר לקרותו בביהכ"ס, תיפוק ליה מאחר דיש בו שם קדוש, ומובא ביומא (פה, א) במי ששם כתוב על בשרו שלא יעמוד במקום הטינופת, וא"כ מאי שנא להכניסו. ונסתפקתי אם ביומא מיירי דוקא שהשם נכתב בקדושה.

תשובה: כבר כתבתי שאני איני בקי בבן סירא. והביא מש"ס שיש בו שם, כיון שלא קריתי לא ידעתי אם נמצא שם המאמר הזה בלשונו. ואני רגיל לומר דנקרא חכמות חיצוניות דמותר לגורסם במקום שאסור להרהר בדברי תורה.

(קמד)